

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

А. БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік Университеті

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ
БЕРУДІҢ ҮЗДІКСІЗДІГІ –
ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГТАРДЫҢ
ТАБЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ КЕПІЛІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«НЕПРЕРЫВНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ – ЗАЛОГ УСПЕШНОСТИ
СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГОВ»

I КНИГА

Қостанай, 2022

бағытталады. Ол үшін біз алдымызда отырған әр баланың мінез-құлқымен санасып, орта одан үлгі алатындай мүмкіндіктер туындатып, өз тіршілігі мен іс-қимылына сын көзімен карауға, өз мінез-құлқына бақылау жасауға әрекеттендіріп, үнемі өсиет, өнеге айта отырып, ой саларлықтай салмақ тастаймыз. Біздің бұл әдісіміз тұлғаның өмірлік бет алысы, талғам-сенімі, мақсат-мұраты, бағыт-бағдары, көзқарасының жарқын көрініс табуына бағыт береді. Бала өзін-өзі бақылау жасау арқылы мінезіндегі мінін түзеуге, жағымсыз әрекет пен қылықтардан өзін тыйып ұстауға, сыртқы ортамен байланыс жасауын қамтамасыз етеді. Біз дәл қазіргі таңда әлемдік стандарттар деңгейіндегі сапалы білім беру қызметіне қол жеткізіп келеміз. Деңгейлеп –саралап, белсенді оқыту, проблемалық оқу, сын тұрғысынан ойлау – қайсысын алып қарасақ та дала жұлдызы Ыбырайдың педогогикалық идеяларынан өрбіген астарлы тамыр жатыр. Ұлы ұстаз оқушылардың теориялық білімін арттыру жолдарын машықтанумен ұштастыра жүргізуге үлкен мән берді. Оның әрбір әңгімесі жас өркендерімізді тәрбиелі, еңбекқор, өнегелі болуға үндейді. Сол кездегі жазған әңгімелері бүгінгі күні де маңызды болып отыр. Тәрбиелік идеясы қазіргі кезде де ауадай қажет. Оның мазмұнды да мағыналы әсем лирикалық өлеңдері, қысқа да әсерлі әңгімелері қазақ әдебиетінің тарихында өшпес орын алады. «Біз болмасақ, сіз барсыз, үміт еткен достарым!» – деп ол өз халқының келешек ұрпақтарына сеніп кеткен. Міне, сол ұрпақ Ыбырай арманының жүзеге асқанын бұл күнде көріп отырғандай. Ыбырай тағылымын өмірлік құндылық етіп тану тек қоғамның, халықтың, ғылымның ғана міндеті емес, оны оқып үйрену, оның озық ойларын бүгінгі білім беру жүйесімен сабақтастыру өзін мәдениетті, білімді санайтын әрбір азаматтың парызы. Өзін-өзі тәрбиелеудің, өсіп-өнудің, өркениетті тұлға болудың бір құралы деп қабылдау керек. Біз өз тәжірибемізде оның шығармаларындағы гуманизм мен патриотизмді алға қоя отырып, әр тұлғаға ұлы педогогтың қағидалаларын ұстана отырып, оның шығармаларындағы гуманизм мен патриотизмді ұстана отырып білім мен тәрбие беруге тырысып келеміз.

Қорыта айтқанда, ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп. Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытыңда жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастағалы отырмыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы, 1991.
2. Ы.Алтынсарин. Қазақ әдебиеті: Алматы: Ғылым, 1979.-110-129 бет.
3. Ы.Алтынсарин. Елтұтқа.-Астана: Күлтегін, 2001.-226-228-б
4. Оқыту –тәрбиелеу технология жураны. 2011ж

ӨОЖ 657.45

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ӨЛКЕТАНУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК МАҢЫЗЫ

Ахметова Дана Салкинбекқызы,

география пәні мұғалімі

М.Әуезов атындағы ОҚУ

7М01560-География педагогтерін даярлау мамандығының

2-курс магистранты

Шымкент қ., Қазақстан

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Мақалада автор мектептегі өлкетану пәні білім беру мен тәрбиелеуді өмірмен байланыстыратын маңызды құрал екенін көрсетіп отыр. Өлкетану жұмыстар оқушыларды тәрбиелеудегі ерекшеліктері сипатталған.

Кілт сөздер: Рухани жаңғыру, топонимика, экспедиция

Аннотация

Актуальность и цель. В статье автор указывает, что краеведческий предмет в школе является важным инструментом связи обучения и воспитания с жизнью. Краеведческие произведения описывают особенности воспитания школьников.

Ключевые слова: Духовное возрождение, топонимия, экспедиция.

Abstract

Relevance and goal. In the article, the author points out that the subject of local lore at school is an important tool for connecting education and upbringing with life. Local lore works describe the peculiarities of educating students.

Keywords: Spiritual revival, toponymy, expedition.

Қазақстан Республикасының дамыған бәсекеге қабілетті отыз ел қатарына ену туралы алдына мақсат қойған тарихи кезеңде Елбасымыз «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласын жариялағаны белгілі. Бұл маңызды мақаланың «Туған жер» бөлімін іске асыру мақсатында ұлтжанды ел азаматтарын тәрбиелеуде өлкетану ұстанымы – жергілікті жерді оқыту өмірмен жақын-дастыруға қолдау көрсететін маңызды ұстанымдардың бірі екендігіне басты назар аударды. Қазіргі уақытта өзгеріп жатқан туған өлкенің тарихи, географиялық ерекшеліктері мен әлеуметтік-экономикалық мәселелері бойынша оқу мәліметтері толықтырылып, әлемдік білім қорына туған өлке шежіресінен, тарихынан, географиясынан не қосылды, қандай жаңа технологиялық жаңалық ашылды, ғалымдарымыздың мақтаныш тұтатын еңбектері қайсы, міне, осы мәселелер төңірегінде әдістемелік ізденістер жасалып, нәтижесі оқу үрдісінде көрініс табуы осындай игі бастаманың баспалдағы іспеттес.

Осыған орай мектепте география пәнін оқытуда өлкетану мәліметтерін қолданудың маңызы ерекше болып отыр. Географиялық өлкетану туған өлкенің табиғатын, халқын, шаруашылығын, тарихы мен мәдениетін зерттейді. Кешендік өлкетану осылардың бәрін бір-бірімен байланыста қарастыратын болса, салалық өлкетану, географиялық өлкетану, тарихи өлкетану, этнографиялық өлкетану, топонимикалық өлкетану сияқты жеке салаларын зерттейді. География пәнін оқытуда өлкетану мәліметтерін қолданудың басты мақсаты: туған өлкенің табиғат жағдайлары мен әлеуметтік ерекшеліктерін жан-жақты оқыту; оқу және тәрбие жұмыстарын жетілдіру мақсатында меңгерген өлкетанушылық білімдерін жетілдіре отырып, практикалық дағдылар мен жеке қабілеттерін дамыту болып табылады.

Өлкенің тарихын білу-өзінің отбасының, әулетінің, туып өскен өлкесінің тарихын білуден басталады. Өзінің тегін оның тарихын білмеген адам өз халқының тарихын білуге ұмтылмайды, оған қызықпайды. Ал мұндай адам басқа халықтарды, оның тарихын, тілін, әдет-ғұрыпын құрметтей де сыйлай да алмайды. Осы жағдайлардың бәрі туған өлкенің тарихын зерттеудің, оған оқушыларды белсене қатыстырудың қажеттілігін дәлелдейді. Сонымен қатар мектеп географиясында өлкетану деректерін қолдануда мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға, олардың танымдық қызығушылығын арттыруға, отансүйгіштікке тәрбиелеуге ықпал етеді. Географиялық білімнің маңызды көзі және өлкетануды оқытуда негізгі құрал географиялық картаны оқып, үйрену, географиялық сипаттағы мағлұматтарды ала білу дағдыларын дамыту, қалыптастыру болып табылады. Ал, география сабақтарын картасыз елестету мүмкін емес. Картасыз өткен сабақта тек теориялық білім ғана алады, практикалық тұрғыда ол оның ешбірін жүзеге асыра алмайды. «Көзбен көріп, қолмен ұста» дегендей, әр сабақта картамен жұмыс оқушының карта бетіндегі географиялық нысандардың есте сақталуына ықпал етеді. Мүмкіндігіне қарай оқулықтармен қоса, атластар мен жұмыс дәптерлері бірге берілсе, оқушының картамен, кескін картамен жұмыс жасауына үлкен жағдай туғызар еді. Оқушылардың таным әрекеттері сипатына қарай ажыртылатын географияны оқыту әдістері: түсіндірмелі көрнекілік, репродуктивті, проблемалық баяндау, ішінара іздену және зерттеу. Әрбір әдістің міндеті оқытушы мен оқушылардың іс әрекеттері, географияны оқыту процесінде қолдану мүмкіндігі.

Оқытудың түсіндірмелі көрнекілік әдісі–оқушылардың білім алуын ұйымдастыру.Әдістің басты бағыты оқушының ақпаратты оқу құралдарын хабарлау арқылы игеруін ұйымдастыру мен жақсы қабылдауын қамтамасыз ету. Мұндағы оқушының іс әрекеті берілген ақпаратты қабылдауға, оймен және есте сақтауға негізделген. Репродуктивті әдістің басты бағыты – алған білімді қолдану мен пайдалануды білу және дағдыны қалыптастыру. Оқушының әрекеті әртүрлі тапсырмаларды шешуде олардың белгілі бір жаттығуларды орындау амалдарына ие болуға, практикалық іс әрекетке алгоритмге сүйенуіне тура келеді. Проблемалық әдістің мақсаты – меңгеретін оқу материалдарына әр түрлі мәселелер мен әдістер және олардың шешімдерін ашып көрсету. Оқушының әрекеті дайын ғылыми нәтижені ойлау мен еске сақтаумен, қабылдаумен қатар шектелмейді, сондай дәлелдеудің логикасын бақылау, оқушының ойлау әрекетіндегі қозғалысты бақылауға да бағытталады. [1, 69-70Б]

Ішінара іздену әдісінің негізгі бағыты – оқушының үнемі дайындық үстіндегі мәселені өзіндік қою және мәселені шешуі. Оқушының әрекеті проблеманы қою және шешу жолын табуды меңгеру барысында оқушы белсенді қатысады. Зерттеушілік әдіс – ғылыми таным әдістерімен қамтамасыз ету, оқушылардың шығармашылық әрекетін дамыту және шығармашылық әрекетті ойдағыдай қамтамасыз ету, епті пайдалынатын білімнің тұрақталуын үйрету. Оқушының әрекеті олардың өз бетімен мәселе қойып, оны шешу тәсілін табумен аяқталады. Өлкенің табиғат жағдайлары (жер бедері, пайдалы қазбалары, климаты, өзендері, көлдері, батпақтары, топырақ және өсімдік жамылғысы, жануарлар дүниесі) – зерттеудің маңызды бөлігі. Бұл зерттеу жұмыстары бақылау жүргізетін арнайы стансаларда немесе жергілікті жердің метеорологиялық стансасында, мектептің географиялық алаңында, арнайы

экскурсия, саяхаттарда жүргізілуі тиіс. Бақылау жүргізілетін стансалар табиғатты бақылауға және сабақтар өткізуге қолайлы сәйкес құралдар-жабдықтармен жабдықталуы, сонымен қатар сынып оқушылары толық сиятын алаң, қауіпсіздік ережелері қарастырылуы тиіс. Жер бедерін оқу барысында алдымен Отанымыздың, содан кейін оқылтын өлкенің аумағын қамтитын жекелеген аймақтардың физикалық, геологиялық карталарының мәліметтері алынады. Даладағы зерттеу жұмыстары кезінде (неғұрлым жан-жақты) жер бедерінің әр түрлі формаларының (кеуіп қалған жерлер, төбелер, тау тізбектері, шұңқырлар, жылғалар, жыралар, көшкіндер, сайлар) шығу тегі түсіндіріледі, өлшеу жұмыстары жүргізіледі, олардың сыртқы бейнесі, пішіні суреттеледі және қағаз бетіне бейнеленеді. Жер бедерімен танысу барысында қандай пайдалы қазбалар бар және олардың көн орындары туралы мағлұматтар анықталады. Өлке аумағындағы пайдалы қазбалар не себепті пайда болғанын түсіндіру қажет, сонымен қатар олардың пайда болуының, геологиялық құрылыммен және жер бедерімен байланысы бар немесе жоқ болуы түсіндіріледі. Көн орындарын картада шартты белгілермен белгілеу қажет. Пайдалы қазбалардың үлгілері мектептің өлкетану мұражайына қою үшін немесе сабақтарда пайдалану үшін жиналады және олардың қай жерден алынғаны туралы мағлұмат толық жазылады. Ауа райын зерттеу адамның күнделікті тұрмысы мен шаруашылық әрекеті үшін қажет. Ауа райының жайкүйі тек қана бір белгісіне, мысалы, температураға немесе жауын-шашынға ғана емес, барлық элементтерінің жиынтығына қарап анықталады. Мысалы, ауа райына тек «салқын» не «жылы» деп баға беру жеткіліксіз. Салқын не жылы ауа райы желді, жаңбырлы, бұлыңғыр және тағы басқаша болуы мүмкін. Ауа райы жиі өзгеріп тұрады. Оның бір элементінің өзгерісі басқасының да өзгерісін тудырады. Оның толық сипаттамасын беру үшін ауа райын құрайтын элементтерді түгелдей бақылау қажет. Туған өлкенің климатын зерттеп-білу барысында ауа райын бақылау әдісін қолданған дұрыс. Жергілікті жердің сулары (өзендер, көлдер, бұлақтар, батпақтар, жер асты суы, құдықтар) да адам өмірінде үлкен рөл атқарады. Туған өлкені оқу барысында жергілікті жердің суларына қажетті деңгейде көңіл аудару керек, өйткені олар өлкенің табиғат жағдайларының ерекшеліктерін және адамның шаруашылық іс-әрекетін сипаттайды. Оқушылар мысалы, өзен ағысының жер бедеріне және өзен аңғарын құрайтын тау жыныстарына тәуелділігіне көз жеткізеді. Қорыта келсек, қазіргі кезде географиялық білім берудің өлкетанушылық мазмұны, туған өлкедегі алуан түрлі үдерістер мен құбылыстарға біртұтас кешенді-жүйелі көзқарасты қалыптастыруы басты мәселе екені анық. [2, 407-412б]

Мұндай көзқарас оқылтын аймақтың жағдайын қалыптастырушы және өзгертуші факторларды, олардың өзара тең байланысында табиғи, экономикалық, әлеуметтік және мәдени факторлар тұрғысынан қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл оқушыларда ғылыми дүниетанымдық көзқарасты, өмір сүру ортасының біртұтас бейнесін, ғылыми негізделген экологиялық және әлеуметтік-мәдени көзқарас жүйесін, оқушылардың туған өлкеге тек қана эмоциялық тұрғыдан емес, тиімді пайдалану тұрғысынан да қарау сияқты құндылықтарды қалыптастырудың неғұрлым тиімді жолы болып табылады. Яғни, мектептегі географиялық өлкетану, жалпы өлкетанудың бір бағыты болғандықтан, оқушының адамгершілік, шығармашылық, интеллектуалдық, эстетикалық, еңбексүйгіштік, тұлғалық дамуының маңызды факторы екені бәрімізге белгілі.

Өлкетану материалдары арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеу педагогикалық үдерістің: түсінік қалыптастыру – білім беру – біліктілік – практикалық іс-әрекетке баулу атты тізбегін құрастыруды көздейді. Мұғалім алдымен оқушылардың бойында Отан адамның дүниеге келген жері ретінде, туған жердің табиғаты, ана тілі, салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар, тарих, туған өлке тұрғындарының өміріндегі ұлттық ерекшеліктер, отансүйгіштік сезім туған өлкеге деген көзқарас түсініктерін қалыптастырады. Оқушы саралау, түсініп оқу, ерінбей тірнектеп материал жинау, мұрағатта жұмыс істеу, экскурсияны жүргізуші дағдыларын үйрену арқылы біліктілігін арттырады. Өлкетану жұмысының түрлері саяхат, экскурсия, бақылау жүргізу, кеппешөп жинау, тәжірибелер жасау, мамандық иелерімен кездесулер тағы басқа практикалық іс-әрекеттерді оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, құндылық көзқарастарын қалыптастыруға, білуге деген қызығушылықтарын арттыруға бағытталады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Орманова М.А. Педагогикалық өлкетанудың маңызы [Текст] / М.А.Орманова // Молодой ученый.- 2014.- №1.2. -С.69 -71.
2. Үздіксіз білім беруде жаңа буын оқулықтары арқылы өлкетану материалдарын пайдалана отырып елжандылыққа тәрбиелеу // «Үздіксіз білім беру жүйесіндегі оқулықтарды жетілдірудің қазіргі тенденциялары». IV халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары / Ы.Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясы.- Алматы.- 2004.- 407-412 бб.